

rolja az egyéniség („az egyén alkotó vonásainak sajátos egysége“), a jellem („a fejlett egyéniségnek a cselekvés irányában nyilatkozó határozottsága“), és a személyiség („erkölcsi jellem, azaz teljesen kifejelett, határozott tudatos és nemes egyéniség“) fogalmait. Hangsúlyozza, hogy a személyiségnek („szociálissá vált egyén“), legfőbb tulajdonsága a törekvés. „Törekszik megvalósítani önmagát, betölteni megtalált helyét, szolgálni a felismert eszményt.“ A személyiségnek van meggyőződése, önismerete, uralkodik önmagán stb. Benne az egyéni élet egybeolvad a nemzet életével. A személyiség kérdésének megoldása érdekében a legfőbb pedagógiai feladat a nevelők nevelése (szülői személyiségek, tanítói személyiségek). Hangsúlyozza, hogy a nevelés érdekében minden felnőttet tudatos nevelővé kellene formálnunk. A szülői személyiségek érdekében kívánja a „szülők iskoláját“. Több tételt állít fel, amelyeket az iskolának követnie kellene, hogy tanítványaiából személyiségeket nevelhessen.

A szerző valóságos művészettel foglalta itt össze az értékes pedagógiai gondolatok sokaságát. Tapasztalatom szerint a személyiség gondolata hovatovább erősödik. Ennek okait a következőkben látom. Nem jelent részletet, hanem a nevelés egészére irányítja tekintetét. Az erkölcsi gondolat uralkodik benne. (Schneller István szerint a személyiség ethizált egyéniség.) Eless megkülönböztetést tesz lehetővé. Ebben az egyén és a közösség egységet jelentenek. Érezzük a személyiség és a nemzetnevelés gondolatának összetartozását. Lehetővé teszi a részletcélok sajátos elnevezését. A személyiség fogalmában benne rejlik az önmagunkra való eszmélés szükségessége. Állandó továbbfejlődést kíván. Reális alapon (egyéniség) törekszik az eszmények felé. Napjaink differenciálódó irányzatával szemben szívesen olvasunk ilyen erőteljes integráló törekvést lehelő magyar megnyilatkozást. *Frank Antal.*

Kenyeres Elemér: A gyermek első szavai és a szófajok föllépése. Budapest, 1926. A *Kisdiednevelés* kiadása. (67 lap.) — Ára 2 pengő.

A magyar gyermeknyelvi irodalom ismét gazdagodott egy, az eddigi munkálatokat lényegesen kiegészítő- és helyesbítő munkával. Több, mint hat évi, napról-napra terjedő gondos megfigyelésnek és feljegyzéseknek az eredményeit foglalja össze ebben a tanulmányban a szerző nagy tárgyszere-tettel és hozzáértéssel. A munka értéke főleg abban áll, hogy gondos és alapos megfigyeléseivel megerősíti, kiegészíti és helyesbíti sok hazai és külföldi gyermeknyelv-kutatónak az adatait és tisztázni igyekszik néhány vitás kérdést.

A könyvnek a célja, amint a címe is mutatja, a gyermek első szavainak és a szófajok föllépésének vizsgálata. Megállapításai és megfigyelései a lényeges dolgokat illetőleg megegyeznek az eddigi megfigyelésekkel, mégis van sok olyan részlet, amelyben lényegesen eltérő eredményre jut. Említésre méltó adatai közül csupán néhányat akarok kiemelni. Wundt azt mondja, hogy a gyermek önálló szók alkotására képtelen és még a hangutánzóinak látszó szókat is környezetétől tanulja. Kenyeres azonban azt tapasztalta,

hogy gyermeke önállóan alkotott hangutánzó szokat. Ez a megfigyelés megerősíténé Jespersennek és Horatio Hale-nek a megfigyeléseit, akik szintén úgy találták, hogy a gyermek igenis képes önálló szóalkotásra. (V. ö. Jespersen, *Die Sprache*. 1925, 163. lap.)

Egy másik fontos megállapítása az, hogy amíg Stern azt igyekszik bizonyítani, hogy a beszélni kezdő gyermek első szavai túlnyomólag főnevek, addig Kenyeres azt tapasztalta, hogy a gyermek első szavai vegyesen csaknem minden szófajtaból valók. Nem lehet tehát szubstanciális stádiumról beszélni, mint ahogy Stern teszi. Hogy a gyermek mit jegyez meg először és mit mond ki először, az attól függ, hogy mit hall gyakrabban és mit jegyez meg magának, mit ragad meg. Egyébként megállapítja a szerző azt is, hogy a felnőttek lelki életére és a kifejlett nyelvre használt terminológiát nem lehet úgy, ahogy van, a gyermeki nyelvre és a gyermek lelki megnyilvánulásaira alkalmazni. En az azt hiszem, ha a gyermeknyelvkutatók megállapították azt, hogy a gyermek első szavai mondatjellegűek, úgynevezett mondatzóok vagy egyszavas mondatok (Einwortsätze), akkor azok úgysem sorozhatók semmiféle szókategóriába.

Tisztázni igyekszik szerzőnk a Meumann és Reumuth között fennálló vitát. Reumuth azt állítja, hogy a gyermek első hangjelenségei már logikai funkcionak a nyomait mutatják, míg Meumann azt mondja, hogy ebben a korban a gyermek még nem képes logikai funkciót végezni, nem tud elemezni, összehasonlítani, elvonni és meghatározni. A gyermek első szavai inkább kívánságkifejezések. Kenyeres megfigyelései Meumann álláspontját igazolják.

A tanulmány végigvezet bennünket a nyelvfejlődés különböző szakaszain a teljes beszéd kifejlődéséig, körülbelül a két és féleves korig. Megállapításai általában helytállóak és sokszor újszerűek. Egy-két megállapításával azonban nem értünk egyet. Amit például a tulajdonképeni beszédkezdet előtti gögicselésről mond, az talán nem egészen helytálló. Kenyeres azt mondja (23. l.), hogy a gyermek a tulajdonképeni beszéd kezdete előtt, a gögicselés korában a hangokat és ezeknek idővel mind változatosabbá váló kapcsolatait első sorban azért hangoztatja nagyon sokszor ismételve, mert beszédszerveinek foglalkoztatása élvezetet okoz neki és hogy a begyakorlott hangokkal és hangkapcsolatokkal... érzelmeit és kívánságait is jelzi. A saját gyermekeimen történt megfigyelések arról győzték meg, hogy ennek a gögicselésnek nincs olyan jellege, hogy ezzel a gyermek érzelmeit és kívánságokat akarna kifejezni, és úgy gondolom, hogy nem a beszédszervek foglalkoztatása okoz neki élvezetet, hanem a hangjelenségekben gyönyörködik, épúgy, mint ahogy az egyszerű ember néha órák hosszáig énekel egy-egy dalt. Azt hiszem, hogy a gyermek nem a beszédszervek mozgására irányítja figyelmét, hanem a hangra, nem a mozgás, hanem a hang okoz neki élvezetet.

Kár, hogy ez a beható tanulmány nem terjedt ki a gyermeknyelv zenei és nyomatékos hangsúlyának megfigyelésére. A gyermeknyelvkutatók a nyelvi jelenségeknek ezt a területét általában mellőzik, holott a zenei és a nyomatékos hangsúly éppoly tartozéka a nyelvnek, mint a betűkkel jelzett hang.

Hisz ismeretes, hogy igen sok nyelvben a zenei és a nyomatékos hangsúlynak értelemmódosító jelentősége van. Kívánatos lenne, hogy a gyermeknyelv-kutatók a nyelv hangjelenségeinek ezt a területét is megfigyelésük körébe vonják.

Ezekről az egyéni ellenvetésektől eltekintve Kenyeres tanulmánya értékes gyarapodást jelent gyermeknyelvi irodalmunkban. Érdeklődéssel várjuk az érdemes szerzőnek tanulmánya végén ígért további tanulmányait a mondat és a szókincs fejlődéséről a gyermek beszédében. *Luz Gyula.*

Klug Péter: A *kisegítő iskola* kérdésének megoldása. (Különnyomat a *Magyar Gyógypedagógia* 1928. évf. 1—3. számából. Nagy 8-r., 8 lap.)

Hogy a szerző nemes szándékát kellően méltányolhassuk, tudnunk kell, hogy a *kisegítő iskola* értelmileg fogyatékos gyermekek iskolája. Tulajdonképpen úgy kellene nevezni, hogy *gyengeelméjűek iskolája*. Kíméletből adták neki annakidején a *kisegítő iskola* nevet.

Az első *kisegítő* iskolát 1900-ban alapította a közoktatásügyi minisztérium Budapesten. Azóta sokszor felmerült ez a kérdés: miért alapítottak a fővárosban állami *kisegítő* iskolát, mikor a népoktatási intézetek fenntartásáról a főváros nagyszerű áldozatkészséggel gondoskodik? Ennek az 1868. évi 38. t.-c. az oka, mely az iskolafenntartóknak megadja azt a jogot, hogy a szellemileg gyenge és tompaelméjű gyermekeket a nyilvános népoktatási intézetekből kirekeszthessék. (2—3. §.)

A budapesti állami *kisegítő* iskola azért létesült állami jelleggel, mert a főváros akkor még vonakodott ezt a terhet elvállalni. Azt tartotta, hogy a *gyengeelméjű* gyermekek oktatása állami feladat. Azóta előnyösen megváltozott ez a felfogás, különösen amióta Dr. Purébl Győző tanügyi tanácsnok került az ügyek élére s megértő emberszeretettel a gyógypedagógiai intézeteket is felkarolta. Neki köszönhető, hogy a jobb belátás kerekedett felül. De mindez csak újabb keletű. A minisztérium tehát, hogy a törvény rideg elzárkózását enyhítse, állami jellegű *kisegítő* iskolát létesített Budapesten (1900. okt. 1.), hogy az ilyen iskola szükségességét bebizonyítsa.

A másik cél pedig az volt, hogy az elemi iskolákban nem boldoguló, de azért drága internátusi nevelésre sem szoruló *gyengeelméjű* gyermekek számára is legyen egy oly típusú gyógypedagógiai intézmény, melyben ezek a gyermekek egyrészt az ő egyéniségüknek megfelelő különleges oktatásban részesüljenek, másrészt pedig, hogy a budapesti állami *kisegítő* iskola a hazánkban hasonló céllal létesítendő többi iskolának mintául szolgáljon.

A budapesti állami *kisegítő* iskola különálló, saját épületében helyeztetett el, teljes képesítésű gyógypedagógus szakemberek működnek benne, s a gyógypedagógiai intézetek szakfelügyelőségének ellenőrzése alatt áll.

A főváros csakhamar maga is létesített *kisegítő* iskolákat, az állam pedig több vidéki városban szervezett ilyeneket, csak hogy az újabbak alapításánál eltértek a mintától és ebből bajok keletkeztek. A legtöbb baj abból származott, hogy az újabb *kisegítő* iskolákban nem alkalmaztak gyógypedagógus tanárokat, hanem rövid tanfolyamokon előkészített tanítókat;